

УДК 81'367.7 Надія Лебедева

(Херсон)

СЕМАНТИКА ТА ПРАГМАТИКА

СОЦІАЛЬНОГО СЛЕНГУ ТА ІНТЕРЖАРГОНУ

В ПАРАДИГМИ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКОЛОГІЇ

У статті розглядаються особливості семантики та прагматики інтержаргону та соціального сленгу, подано приклади прагмалінгвістичного аналізу нових слів.

Ключові слова: диференціація мови, прагматика, інтержаргон, соціальний сленг, соціолект, професійний соціолект, соціальні діалекти, лексико-семантичні варіанти, стандартна мова, конотація.

The article focuses on different linguistic approaches to the semantic and pragmatic peculiarities of interjargon and slang. Special attention is paid to lingua-pragmatic analysis of the new words.

Key words: pragmatics, social differentiation of the language, interjargon, social slang, sociolect, social dialects, lexico-semantic variants, standard language, connotation.

Дослідження нової лексики в аспекті функціональної лексикології вимагає звертання до теоретичних принципів лінгвопрагматичного опису слова. Як відомо, термін "прагматика" по-різному трактується в сучасному мовознавстві. Це наука про вживання мови; наука про мову в контексті чи наука про контекстуальну мову як явище, дослідження мови (чи будь-якої іншої системи комунікації) з погляду переслідуваних цілей, різних способів їхнього досягнення й умов, при яких ця мета досягається; теорія інтерпретації мовних актів, вивчення мовних засобів, що служить для позначення різних аспектів інтернаціонального контексту, у якому виражається пропозиція; теорія, що вивчає прагматичні параметри літературної комунікації, а також тексту в його динаміці, співвіднесеного з тією людиною, що творить текст [3, с.130].

Основна мета статті – розглянути особливості семантики та прагматики інтержаргону та соціального сленгу. Багаторазове повторюване вживання слова в типовій ситуації мовного спілкування викликає візуальне закріплення в слові прагматичної інформації [8, с.72]. Слово здобуває прагматичну маркованість на рівні системи. Прагматичний зміст слова кодує риси ситуації спілкування, у якій воно звичайно вживається. Прагматичний аналіз на рівні слова має на меті виявлення внутрішніх закономірностей, яким підкоряється адекватний вибір і вживання лексичної одиниці в типізованій ситуації спілкування.

Виявлення закономірностей подібних обмежень припускає розробку типології прагматичних ситуацій з урахуванням таких параметрів: місце, час, цілі, намір того, хто говорить, його соціальний стан, професія, стать, вік. Очевидно, при розробці типології прагматичних ситуацій і прагматичних правил, що впливають звідси, необхідно врахувати дев'ять властивостей особистості: професійний, національний, державний, класовий, географічний, статевий, усвідомлений, неусвідомлений і ще може бути приватний, він їх поєднує [2, с.54].

У центрі уваги функціонального мовознавства виявляється взаємозв'язок мови і середовища його функціонування, мовних структур, з одного боку, і діяльних структур – з іншого. Серцевину функціонального мовознавства утворить особистісно-орієнтована діяльність лінгвіста.

Однією з проблем прагмалінгвістики є розмежування семантики і прагматики. Це розмежування в лінгвістичному описі повинно ґрунтуватися на розмежуванні значення і вживання слів у мовній комунікації. Семантика вивчає буквальне значення, а також результати акту мови, тобто з тими висновками, що робить слухач зі слів того, хто говорить, з його наступними реакціями і т.д. [1, с.27].

У процесі прагмалінгвістичного аналізу нових слів необхідно також мати на увазі регулярну модель соціальної диференціальної мови, удосконаленої А. Швейцером. В основі цієї моделі, як відомо, лежить існування двох видів соціальної варіативності мови: стратифікаційної (класова й станова приналежність, віднесеність до соціальних інститутів, професійних обов'язків, вік, стать, освіта та ін..) і ситуативної (офіційна, нейтральна, неофіційна тональність ситуації, рольові відносини комунікантів і т.д.) [5, с.182]. Між двома видами варіативності, як вказує А. Швейцер, існує тісний взаємозв'язок: та сама модель ситуативної варіативності може по-різному реалізуватися в різних соціальних групах. Хоча словники не дають указівок на переважне вживання слів у різних соціальних класах і групах, тести з носіями мови доводять наявність у словах схованих компонентів, що вказують на їхнє вживання у визначеному класі [7, с.254].

Процеси урбанізації і внутрішньої міграції населення позначаються на професійній диференціації мови. Професійний параметр в останні роки є надзвичайно активним фактором, що конституює прагматику слова. До числа специфічних факторів, що визначають обмеження в аспекті стратифікаційної варіативності, відносяться вік, стать, освіта. За віковим параметром традиційно виділяють мову молоді, а саме: студентів і школярів. Расовий параметр обмежує вибір і вживання нових лексичних одиниць рамками негритянського населення. Професійна диференціація мови, що є одним з надзвичайно важливих прагматичних факторів, що діють в активних номінативних процесах, призвела до створення своєрідного жаргону працівників комп'ютерної сфери. Так, нові одиниці, подібні brain-box – комп'ютер, glitch – несподіване порушення в програмі, обмежені у вживанні рамками неформального спілкування між “комп'ютерщиками”.

В останнє десятиріччя з'являються сленгові одиниці, обмежені космічними дослідженнями США: chicken-soup – розчин амінокислот, вітамінів і ін., використовуваний в експериментах з метою виявлення метаболічної діяльності на Марсі. При утворенні космічного сленгу, крім професійного параметра, бере участь територіальний фактор, що також конституює прагматику слова [7, с.244].

Незважаючи на те, що нові номінативні одиниці сфери наркоманії обмежені у вживанні субкультурою наркоманів і торговців наркотиками, вони стають загальновідомими в зв'язку із широким висвітленням боротьби з наркоманією засобами масової інформації. Особи, пов'язані з цією сферою діяльності, змушені створювати нові слова, керуючись прагматичною установкою – засекретити свою справу. Так, для евфемістичного позначення однієї тільки марихуани вживають наступні нейтральні за своєю вихідною семантикою слова: grass, pot, hash, herb, smoke, Acapulco, gold, stuff. Для номінації наркоманів з'явився наступний синонімічний ряд: head, smack-head, pill-head, freak, grass-hopper. Для опису дій, пов'язаних із вживанням наркотиків, використовується дієслово to blow, blowsmoke – “вдихати наркотики”, to hit, to shoot – “робити ін'єкцію”. Для опису результату прийому наркотиків вживаються синоніми dirty, spaced, zonked – той, хто знаходиться під впливом наркотиків. Антонім clean уживається для позначення людини, що не вживає наркотики, що не знаходиться під впливом наркотичних речовин [6, с.47].

У сучасному англomовному суспільстві підсилюється тенденція до соціального розшарування і, відповідно, до мовної диференціації. Насамперед слід зазначити появу великої кількості нових термінів, домінуючих представників різних сфер суспільства. Рамками середнього класу обмежене вживання нових одиниць, що починаються з буквосполучення *Mc*, вичленованого з *McDonalds* (американська фірма, що торгує гамбургерами) і що має значення /недорогий, зручний, стандартизований: *McNews*, *McCinema*, *McLife*, *McTelecast* і т.д.

На сьогодні надзвичайним фактором, що конститує прагматику слова, є професійний параметр. Зросла професійна диференціація мови, яка відбивається в появі нового суфіксального елемента – *speak* зі значенням: мова, характерна для визначної професійної групи, жаргон (порівн. із уже відомим *lingo*). Наприклад: *art-speak*, *government-speak*, *sport-speak*, *med-speak* (medical jargon), *education-speak*.

Одним з факторів, що визначають обмеження на вживання слова за лінією стратифікаційної варіативності, є приналежність до етнічного соціуму. Так, у мові останніх десятиріч утворився цілий синонімічний ряд номінацій, що називають білу людину й обмежених у вживанні рамками негритянського населення: *blue-eyed devil*, *whitie*, *paddy*, *Mr.Charley*, *honky*. Серед білого населення у свою чергу вживаються образливі для негрів номінації: *houtie*, *terr* (derogatory term for black Africans). Рамками негритянського населення обмежений також новий синонімічний ряд: *dozen*, *signifying*, *woofing* (a contest of exchanging insults directed against relatives, particularly against the mothers).

Для прагмалінгвістичного аналізу видається релевантним розглянути стратифікаційну варіативність, що враховує зміни в соціальній структурі суспільства. Мова йде про взаємодію між загальноновживаною лексикою і соціолектом – лінгвістичним варіантом, обумовленим на основі соціальних параметрів (на противагу регіональним), що корелює з визначеним соціальним класом чи професійною групою. На думку В. Хомякова, соціальні діалекти входять у соціально-професійне просторіччя, що безпосередньо протистоїть літературному стандарту, експресивному просторіччю і територіальним діалектам [4, с.22]. Соціально-професійне просторіччя містить у собі всі професійні корпоративні жаргони, різні аргіо декласованих груп. Відбувається міграція загальноновживаних слів у нові професійні жаргони й у нові соціолекти у зв'язку з появою нових малих груп (неформальних об'єднань).

Важливо, що зв'язок між соціолектом і літературною мовою має не однобічний, а діалектичний характер. Багато термінів соціолекта роблять зворотну міграцію в загальнолітературний шар. Відбувається "дифузія" субкультури, її мова може поширюватися на інші периферійні шари й у стандартну мову. Як показали результати тестів з носіями мови, багато слів джазових музикантів, радіоаматорів, наркоманів (що виникли в результаті прагматичної варіативності) повернулися в стандартну мову у своїх соціолектичних значеннях. Так, із інтержаргону наркоманів у загальне вживання ввійшли нові лексико-семантичні варіанти таких слів, як *speed* (a stimulant drug), *acid* (the hallucinogenic drug LSD), *acid trip* (a hallucinatory experience resulting from taking LSD).

Одним із найяскравіших прикладів даного типу є *the Apple* чи *the Big Apple* (a nickname for New York City), що ввійшло в загальне вживання із інтержаргону негрів-джазистів, що вони використовували, починаючи з 30-х років, у значенні a big city.

На перехідній стадії із соціолекта джазових музикантів у соціальний сленг переходять такі слова, як *bad* (у значенні good) I *dozen* (a context of exchanging insults directed against relatives), які у свій час розвили нові лексико-семантичні варіанти у результаті прагматичної варіативності.

Багато слів сприймаються як нові в силу того, що вони незнайомі носіям нормованої мови, хоча вони можуть давно існувати в мові визначеної групи. Коли ж домінуюча культура після визначеного періоду часу знаходить слово більш корисним, воно може повернутися в нове джерело чи перейти в інший периферійний шар у тому ж чи новому значенні.

Таким чином, можна говорити про складну діалектичну взаємодію прагматики і семантики в аспекті стратифікаційної варіативності. Слово, будучи ужитим носієм іншого соціального сленгу чи інтержаргону, набуває нового значення. У його семантичній структурі з'являються нові лексико-семантичні варіанти, прагматично закріплені за конкретним соціальним сленгом (інтержаргоном). Потім через деякий час у міру подальшого прагматичного варіювання цей лексико-семантичний варіант може ввійти в загальноживаний шар лексики, змінивши при цьому свою прагматичну маркованість.

У результаті взаємодії прагматики і семантичної варіативності з'являються нові лексичні одиниці, тобто одиниці, що несуть конотації новизни. Іншими словами, має місце тимчасова варіативність. Таким чином, можна говорити про наявність у мові системи різних видів варіювання, діалектично пов'язаних між собою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Миллер А.А. Основные пути формирования сленга/А.А. Миллер. – В кн.: Иностранный язык. – Алма-Ата: Просвещение, 2001. – С.24-31.
2. Мурзилъ Р. Человек без свойств. Книга 1. / Р. Мурзилъ. – М.: Просвещение, 2004. – 240с.
3. Силис А.Я. Лингвистическое социальное в неологии британского варианта современного английского общения // Неологизмы в лексике, грамматике и фонетике. / А.Я. Силис. – М.: Высшая школа, 2005. – 231с.
4. Хомяков В.А. Введение в изучение сленга-основного компонента английского просторечия / В.А. Хомяков. – Вологда: Учпедгиз, 2004. – 172с.
5. Швейцер А.Д. Социальная дифференциация языка // Онтология языка как общественного явления // А.Д. Швейцер. – 1983. – Вып.6. – С.172-207.
6. Fishman J.A. The Sociology of language // Advances in the Sociology of Language, I.// J.A. Fishman. – The Hague, 2008. – P.30-55.
7. Galinsky H. American Neologist in German / H. Galinsky. – American Speech, 2001. – Vol.55. – No.4. – P.243-264.
8. Leech J. The Principles of Pragmatics. / J. Leech. – London, 1985. – 400p.